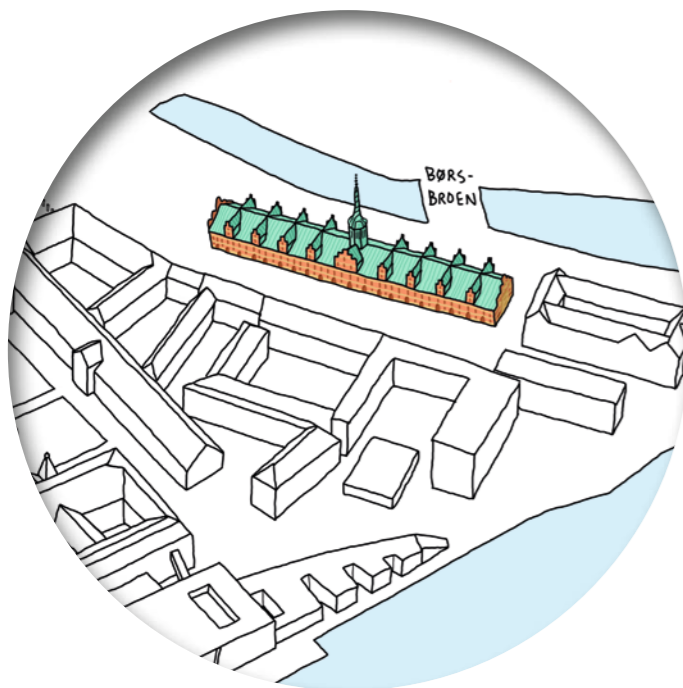

Børsen

Bygherre, bataljer og bare bryster

En af Slotsholmens ældste og enestående bygninger er Børsen, som ligger til højre for Christiansborg Slotsplads, i retning af Knippelsbro. Børsen er samtidig en af de mest moderne institutioner i den måde den bruges på.

Børsen som ikonisk bygning fik en revival i 1970'erne med Olsen Banden-filmene. Det var nemlig nærmest altid her, at de finansielle overskurke, som Egon lagde sine i sidste ende katastrofale planer imod, boede. I virkeligheden ligger Børsen også midt i brændpunktet for Danmarks største og vigtige finanspolitiske samfundsinstitutioner: Folketinget og Finansministeriet til den ene side og Nationalbanken til den anden.

Sådan har det egentlig været, siden Børsen blev opført tilbage i 1620'erne, af Københavns største enkeltmands-bygherre gennem tiderne: Christian 4. Byen er fyldt med historiske bygninger fra den tid, der løftede København op til at blive metropol. Det gælder ikke mindst Børsen.

Børsen ligger som så meget andet på Slotsholmen på kunstigt skabt land. Da kongen ønskede at anlægge Knippelsbro i 1618-19, skete det bl.a. ved at opfylde en dæmning i havneløbet, hvorpå Børsen altså blev bygget med vand og kajplads på begge sider. Transport- og adgangsforholdene var således helt i top for sin tid. De mange handelsskibe kunne ubesværet lægge til kaj og læsse af, og varerne hurtigt bringes op til de mange boder inde i Børsen.

Derudover blev der hurtigt skabt et leben af selvbestaldede værtshuslignende boder uden for bygningen på dæmningen ud mod havneløbet. Det blev for meget og for brandfarligt. Så i 1645 blev der – apropos Københavns Kommunes beslutning i forsommeren 2023 om at kræve udendørsservering lukket fra kl. 22 – indført lukkepåbud om aftenen.

Men Børsen i sig selv forblev stadig en veritabel varebørs, fyldt med boder og varer af alle slags.

I 1857 solgte Frederik 7 Børsen til Grosserer-Societetet på betingelser, der reelt gjorde Europas ældste børs til den første fredede bygning i Danmark. På den tid var området omkring Børsen for længst forandret og udviklet og en række større palæer bygget. Flere af disse palæer blev efter indførelsen af Grundloven i 1849 inddraget til den statsforvaltning, der nu var vokset og rummede syv forskellige ministerier. Den dag i dag er gaden, der opstod ved opfyldning af Børsgraven ved siden af Børsen, nemlig Slotsholmsgade, kendt som den ministerielle gade, der

starter med selve Finansministeriet oppe ved overgangen til Christiansborg Slotsplads.

Finansministeriets bygning var tilbage under Enevælden kongens kancellibygning, altså Enevældens administrationsbygning, kaldt Danske Kancelli eller centraladministrationen. Den er blevet kaldt Danmarks første kontorbygning, altså bygget til det formål. Og det skete umiddelbart før Enevældens første store, imponante kongeslot, det første Christiansborg Slot, blev bygget i 1730'erne.

Børsen lå og ligger i det hele taget tæt på demokratiets hotspots, Folketinget og slotspladsen, som især siden 1870'erne med industrialiseringen, arbejdsmarkedet og den parlamentariske udvikling blev et stadig stærkere brændpunkt for det offentlige samspil mellem politik, økonomi og kultur.

Prospekt med Børsen, da man kunne sejle ind fra begge sider. Kopi af kobberstik ca. 1650 efter forlæg fra 1620'erne.

En af de hændelser, der har virket stærkest og voldsomt gennem tiden er nok Stormen på Børsen i 1918. Både pga. hvad der skete og fordi det skete i den tid og den sammenhæng, det gjorde.

P.S. Krøyer: Fra Københavns Børs

I 1918 var ikke bare det danske samfund på vej ind i en dyb krise. Det var hele Europa med udbruddet af 1. verdenskrig mm. Det var krise inde i krise og det slog indad blandt dem, det ramte hårdest, de stadig flere arbejdsløse, der i forvejen kæmpede med fattigdom, rationeringer og direkte mangel på mad, brændsel og andre livsfornødenheder, usle boligforhold mm. Den bevægelse, der var i fremdrift ude i Europa, havde efterhånden fået vind i sejlene i Danmark også – nemlig Syndikalismen.

Syndikalismen var en ideologi og en aktivistisk eller ligefrem revolutionistisk bevægelse, der nok kun kan forstås i sin egen tid og sammenhæng. Syndikalismen var en af flere socialistiske strømninger, der var begyndt at sætte sig igennem i Europa i de første årtier af 1900-tallet og som fortsatte op i mellemkrigstiden. Der var flere anledninger og vækstpunkter alt efter, hvorhen man ser i Europa. I

Danmark greb dele af arbejderbevægelsen fat i de radikale holdninger til politiske fornuftsreformer i kølvandet på det store såkaldte septemberforlig i 1899 og efterfølgende på det store politiske systemskifte i 1901.

Septemberforliget i 1899 blev i øvrigt det der støbte grundfundamentet til det, der siden er blevet kaldt Den danske model – og som oppe i vores tid flere gange er blevet anfægtet og udfordret, senest i 2023 med den politiske debat omkring regeringens ønske om at afskaffe Store bededag som helligdag.

Det er en større udviklingshistorie. Men årene 1918 og 1919 er vigtige milepæle i den.

I 1918 kulminerede tingene for syndikalisterne for så vidt. I hvilken udstrækning, situationen ude i Europa med den russiske revolution året før og krigen indvirkede, er vanskelig at afgøre. Mere tydeligt er det nok, at den lokale danske situation blev igangsættende faktor for syndikalisternes aktioner i 1918.

På en vis måde, set fra vores tid herovre på den anden side af de følgende generationers indsats for at skabe velfærdssamfundet, kan det virke paradoksalt. For Arbejderbevægelsen og Socialdemokratiet havde i nogle år vundet større indflydelse end tidligere, symbolsk udtrykt ved at partiet fik sin første ministerpost, da den unge partiformand Stauning i 1916 blev udnævnt til såkaldt kontrolminister – uden portefølje – i en regering ledet af Det Radikale Venstre.

Men stadig flere arbejdere og arbejdsløse kunne ikke forlige sig med den form for pragmatisk forhandlingstaktik, som den organiserede fagbevægelse stod for, og den tilsvarende parlamentariske praksis, som Socialdemokratiet stod for. Man begyndte at organisere sig uden for bevægelse og parti. Man igangsatte og etablerede altså mere kontante og direkte aktionsformer som strejker og boykot, der blev alment anerkendt sidenhen, og så altså aktioner, som havde karakter af sabotage og mere eller mindre militante aktioner.

Det stod på det meste af året, ofte med meget store protestaktioner, der samlede tusindevis af arbejdsløse. Men det kickstartede i februar med stormen på Børsen. Hvorfor lige Børsen? Fordi Børsen som bygning og institution var blevet det helt centrale symbol på alt det, der var årsagen til arbejderklassens usle forhold i disse år.

Nok var Børsen som sådan målet for aktionen, men i virkeligheden var årsagerne de bagvedliggende forhold for de arbejdsløse. På møder afholdt i Folkets Hus på Jagtvej 69 (det senere, nu nedrevne BZ-styrede Jagtvej 69) og i arbejderens forsamlingshus i Ole Rømersgade (det nuværende Arbejdermuseum) samme dag forud for angrebet på Børsen, havde man diskuteret et aktuelt regeringsindgreb og den aktuelle sats for arbejdsløshedsunderstøttelse på 19 kr ugentligt – hvor syndikalisterne og De Arbejdsløse Organisation krævede 30 kr – det hele kulminerede i, at man gik mod Børsen bevæbnet med pistoler og køller (det var fastelavnstid).

Stormen på Børsen udviklede sig til en voldsom og voldelig aktion, der tog tid og krævede sit. Der er meget få billeder, vist kun et enkelt, fra aktionen. Og det skulle være forklaret med, at fotografer, der ikke kunne fremvise fagforeningsbog, blevet standset og fik deres kameraer ødelagt.

Børsen var jo på dette tidspunkt samlingspunkt for hele den klike, der tjente tykt på krigen: børshajere, skibsredere, aktiehavere, vekselerere osv., og vi besluttede derfor, at vi en dag efter et møde ville storme Børsen, jage alle børsherrerne ud derfra og hænge et skilt op på døren, hvorpå der stod: "Spillebullen er lukket af de arbejdsløse"

Andreas Fritzners erindringer indtalt 22. oktober 1963, Arbejderbevægelsens Bibliotek & Arkiv.

Det eneste eksisterende foto fra stormen på Børsen.

Arbejdermuseet

Året efter, i 1919, skete det, der nok kan siges at være det vigtigste udkomme af den radikale form for politisk aktivisme, som syndikalisterne stod for, både i de år og i det større perspektiv. Næmlig vedtagelsen af den altforandrende overenskomst, hvor der for første gang i Danmarkshistorien blev indført 8 timers arbejdsdag: "8 Timers Arbejde, 8 Timers Fritid, 8 Timers Hvile".

Det var i virkeligheden et gammelt krav fra Arbejderbevægelsen og det blev ikke bare realiseret ved traditionelle overenskomstforhandlinger. Det blev sat i gang fordi de københavnske murere i det syndikalistiske miljø simpelt hen begyndte at gå hjem, når de havde arbejdet i 8 timer. Direkte aktioner som disse for kortere arbejdstid fortsatte, selv om de blev dømt i Arbejdsretten. Og det bekymrede faktisk hovedparterne på begge sider af den danske model, fagbevægelsen såvel som arbejdsgiverne. Det gjorde det måske især fordi, man så hvordan radikaliserede arbejderbevægelser og folkemasser ude i Europa førte til voldsomme uroligheder og i lande som Tyskland og Rusland jo direkte til revolutioner.

Så langt kom det endnu engang ikke i Danmark. Her fandt man igen anderledes fredelig fælles fodslaw. Ikke fordi der ikke var krise og problemer, men i måden man løste det på. Det samme skete for så vidt tilbage i 1840'erne, da Enevælden blev afløst af den demokratiske Grundlov i 1849.

Op gennem 1900-tallet flyttede de udenomsparlamentariske aktiviteter af mange slags dog helt væk fra Børsen og over på selve Slotspladsen foran Folketinget. Så det skal man over om Christiansborg Slotsplads, i næste kapitel, for at læse mere om.

Børsen har alligevel vedblevet at manifestere den sammenhæng mellem kapitalisme og kulturhistorie eller simpelt hen mellem politik, økonomi og kultur, der altid har været tæt forbundne på Slotsholmen. Kunstnere har flere gange forholdt sig til det, som konfrontation eller mere eller mindre kontroversiel dialog.

Det var en tidstypisk, men i Børsens verden dybt chokerende hændelse, da Bjørn Nørgaard og Lene Adler Petersen udførte deres happening i 1969, hvor hun vandrede nøgen gennem Børsen, befolket med finansmænd, bærende på et stort kors, som Jesus da han uddrev kræmmerne fra templet. Få år efter, i 1974, ophørte Københavns Fondsbørs' virke i bygningen og flyttede over vandet til Nikolaj Plads.

Lene Adler Petersen og Bjørn Nørgaard:
Uddrivelsen af templet/Nøgen kvindelig Kristus I.

Foto: POLFOTO/Scanpix Denmark

Som den seneste aktion af den slags, står nok Hans Pauli Olsens nye – seks meter høje, kontroversielle og stærkt omdiskuterede – statue af Christian 4 på pladsen foran Børsen. Christian 4 står på en sokkel, der forstiller Rundetårn, Christiansborg Slots og Børsens tårne vendt på hovedet.

Nu om dage har Børsen stadig samme private ejer, altså Grosserer-Societetet, der nu går under navnet Dansk Erhverv. I begyndelsen af 2000-tallet så det ellers ud til at skulle slutte. Den totalfredede og altså privatejede bygning, i øvrigt den eneste på Slotsholmen, havde været sat til salg i et års tid – uden held. Staten ville ikke købe Børsen og der var heller ikke andre interessenter, der ville lægge et trecifret millionbeløb. Så Dansk Erhverv blev boende og udvidede brugen af bygningen.

Siden 2017 har Dansk Erhverv og HAVE Kommunikation således afholdt en årlig konference i Børsen om Vækst med kultur, hvis mål er at styrke kreative samarbejder mellem kunsten, økonomien og politikken for at 'skabe samfundsmæssig værdi indenfor bl.a. byudvikling, sundhed og oplevelse' – temaer, som med COVID-19 blev mere aktuelle end nogen kunne forestille sig.

Ydermere har samspillet mellem kultur- og erhvervsliv i de seneste par årtier fået en saltvandsindsprøjtning og en offentlig anerkendelse, der vil noget. Første gang med den daværende kulturminister Brian Mikkelsens bevidste indsats for at styrke samspillet mellem kultur og erhvervsliv i starten af 2000-tallet. Han blev meget sigende efterfølgende både økonomi- og erhvervsminister og har siden 2018 været direktør for netop Dansk Erhverv. Og anden gang fra og med 2022 og den nye kulturminister, Jakob Engel Schmidt, der meget eksplicit har fremhævet både de kulturelle og samfundsmæssige værdier ved et tættere samspil mellem kultur- og erhvervsliv – ikke mindst ved publiceringen i 2023 af den første kulturpolitiske redegørelse siden 1997.

Og dermed er vi tilbage ved det historiske udgangspunkt: bygningen og institutionen Børsen. Den bygning, der fra starten af 1620'erne var en levende, indendørs markedsplads, var også en arkitektonisk perle og står i dag – sammen med Rundetårn og Rosenborg Slot – som et vidnesbyrd for den tids kongelige, nederlandsk inspirerede renæssancestil, sådan som den især var afspejlet i facaden og sandstensudsmykningen.

I tidens løb er bygningen dog ændret flere gange og tiden har også sat sine spor. Derfor og i anledning af 400-året i 2024 har Dansk Erhverv opnået fondsstøtte til en omfattende restaurering af facaden og sandstensudsmykningen, ikke bare så den bevares bedre for eftertiden, men så der sker en regulær tilbageføring til bygningens oprindelige og originale udtryk. Det ene med det andet.

